

Odvetnik dr. Vladimir Grosman ni bil niti filmski ustvarjalec, niti kritik, niti raziskovalec. In vendar ima veliko zaslug za zgodovino našega filma. S sestro Boženo (1903—1987), specialistko za otroške bolezni, sta ohranila očetovo fotografsko in filmsko zapuščino in jo delno predala Slovenskemu gledališkemu in filmskemu muzeju. Ko je nastajala monografija o njunem očetu dr. Karolu Grossmannu (1864—1929), odvetniku v Ljutomeru, ki je posnel prve metre slovenskega filma v letih od 1905 (Odhod od maše v Ljutomeru, Sejem v Ljutomeru) in 1906 (Na domačem vrtu), sta bila ves čas pripravljena sodelovati s pojasnili.

Te filme so Grosmanovi večkrat gledali v družinskem krogu, niso pa se zavedali njihove zgodovinske pomembnosti. Tudi zgodovinopisje se je začelo resno ukvarjati s filmom šele po drugi svetovni vojni. Naključje je hotelo, da je leta 1948 dr. Vladimir Grosman zagovarjal na Okrajnem sodišču v Ljubljani (spis K/1147/48—6, 29. 10. 1948) Franceta Brenka (1912—1990), profesorja za zgodovino filma na Akademiji za igralsko umetnost v Ljubljani, zaradi »zapravljanja premoženja Filmskega podjetja, direktorja za Slovenijo v Ljubljani« v letih 1945/46. Tedaj je Grosman Brenku povedal, da je snemal filme tudi njegov oče. Grosman mu je filme tudi izročil. Brenk jih je deporal na Akademiji, toda javnosti je sporočil to odkritje šele čez nekaj let, v svoji knjigi Zapiski o filmu (1951, str. 77), in še tedaj zelo skopo, v nekaj vrsticah. Ni znano, zakaj France Brenk ni raziskoval teh filmov, širša javnost je zvedela zanje veliko kasneje ob spominskih slovesnostih (npr. 1968, 1969) iz časnikarskih in strokovnih člankov, dokumentarca Marjana Cilarja Prvi metri slovenskega filma (1968 na 6. festivalu slovenskega amaterskega filma, TV Ljubljana — 23. 1. 1969) in iz monografije Karol Grossmann, ki jo je izdal Slovenski gledališki in filmski muzej leta 1985 v zbirki Slovenski film (št. 4/5). Z zadnjim delom so bili Grossmanovi filmi umeščeni v zgodovinski kontekst.

48 Ob nastajanju monografije sva se z dr. Vladimirom Grosmanom (otroci so v pisanju priimka opustili en s in en n) večkrat srečala, natančno dogovorjena, zmeraj ob devetih ob njegovem ljubljanskem domovanju, na Crtomirovi 21 b. Najini prvi sestanki so bili nekakšna »uvertura«: zanimagalo ga je, kaj vse sem dotlej objavil, kako si zamišljam študijo, koliko sem vreden zaupanja, tudi zelo

FOTO: KARPO GODINA

osebnih podatkov — šele nato se je razgovoril in bil ves čas prijazen in potrpežljiv. Če je o čem podvomil, se je posvetoval s sestro dr. Boženo. Vsako pripoved je osvetlil iz več zornih kotov; o vsakem dokumentu, ki ga je hranil, je znal povedati celo storijo. Kljub visokim letom je imel odličen spomin in tega se je zavedal, kadar sem ga bolj nejeverno pogledal, je pribil: »To je moj stoođstotni spomin.« Po preverjanju v arhivih in literaturi, sem ugotovil, da je to res. Njegovo sposobnost za natančno navajanje, časovno zelo odmaknjenih dejstev potrjujejo tudi pogovora z njim: eden je objavljen v Ekranu 1985 (št. 5—6), drugi pa predvajan v televizijski oddaji (TV Ljubljana, 12. 11. 1985). Večkrat mi je pripovedoval anekdote o svojih in očetovih sodobnikih, seveda bolj za razbremenitev najinih razglabljanj, včasih pa je v šali rekel, da je prvi slovenski filmski igravec. Mislil je seveda na očetov družinski filmček Na domačem vrtu, v katerem je »nastopil«, star še ne leto dni, kar dvakrat: v prvem kadru (posnetku) sedi v zibelki, v drugem pa je v varnem materinem naročju. Ponosen je bil na številne fotografije, ki jih je posnel njegov oče, tudi na to, da je med gimnazijskim šolanjem v Mariboru stanoval pri Maistrovih, in še posebno na očetovo kulturno in politično delovanje v Ljutomeru pred prvo svetovno vojno. Preden smo dali knjigo v tisk, je dr. Vladimir Grosman pregledal tipkopolis in napisal pripombe in dopolnitve — o vsem, se je posvetoval

s sestro dr. Boženo (12. 2. 1985).

Ko je končno v začetku novembra 1985 izšla monografija Karol Grossmann, je bil publikacije izredno vesel, tudi zato, ker je bila, kot je dejal, najlepše voščilo za njegovo osemdesetletnico, ki jo je ravno tiste dni praznoval čil in zdrav. Nekaj let kasneje ga je vznemiril slovenski film Umetni raj, posnet ob stoletnici rojstva filmskega režiserja Fritza Langa, pobudilo pa ga je srečanje dr. K. Grossman na s F. Langom v Ljutomeru med prvo svetovno vojno. Grosmanova družina ni bila zadovoljna s filmom, in sicer zaradi domišljjskih sestavin, ki so bile — tako so menili — daleč od resnice (Delo, 2. 6. 1990). Po tem dogodku se dr. Vladimir Grosman ni več oglašil v javnosti. Zdi se, da je dr. Vladimir Grosman dosegel spoštovanje in ugled, tudi strokovni, predvsem zaradi svoje strpnosti, preudarnosti, natančnosti, spoštovanja do drugih, tudi nasprotnikov, zato, ker se je tako zelo zavzemal za resnico, skratka, zaradi korektnega ravnanja, ki ni izviralo zgolj iz odvetniške spretnosti in uglajenosti. Srečanja z njim sem se veselil zmeraj znova.

STANKO ŠIMENC